

Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні?

Валерій Тертичка

Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні?

Валерій Тертичка,
доктор наук з державного управління,
професор кафедри державної політики
та управління політичними процесами
Національної академії державного управління
при Президентіві України

*У статті розглядаються термінологічні питання - характеристика дефініції політика (у розумінні **policy**) та пояснення сфери науки про суспільну політику (**policy science**), дослідження (стратегічні, перспективні) політики (**policy study**), аналізу суспільної [державної] політики (**public policy analysis**). Наголошується на мультидисциплінарності, зорієнтованості на вирішення проблем і нормативності науки про суспільну політику та розгалуженні її на дві окремі сфери: дослідження й аналіз політики. Стаття має на меті активізувати в академічному середовищі дискусію щодо місця і ролі науки про суспільну політику.*

Передовсім, наголосимо, що запропоновані матеріали слід розглядати як продовження уже опублікованої статті (див.: Аналіз державної політики і політологія // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6 (9). – С. 3 – 22) [16].

Про суспільну (державну) політику багато говорять і ще більше пишуть. Саме кінець XX і початок XXI століття ознаменувалися посиленням уваги як з боку науковців, так й українського суспільства в цілому до дослідження й аналізу суспільної (державної) політики. Не випадково праця з цієї проблематики в Україні опубліковано, напевне, більше, ніж у будь-якій з країн СНД і Центрально-Східної Європи [15, с. 8; див.: 1, с. 202 – 209; 3, с. 17 – 20].

Серед вітчизняних учених, що досліджують суспільну (державну) політику, найвідомішим є, безумовно, О. Кілієвич. Плідно працюють у цій царині також О. Антонова, З. Балабаєва, Т. Брус, О. Валевський, О.

Дем'янчук, О. Кучеренко, В. Ребало, В. Романов, О. Рудик. Активним у цій сфері є Міжнародний центр перспективних досліджень. Свій освітньо-дослідницький шлях торує Києво-Могилянська академія. Окрім того, в Україні опубліковано значну кількість перекладних праць (переважно видавництвами „Основи” і „К.І.С.”), бібліотеки поповнюються вітчизняними та зарубіжними виданнями.

Як доповнення до характеризування терміна **політика** (у розумінні **policy**), аналізу суспільної [державної] політики (**public policy analysis**), дослідження (стратегічні, перспективні) політики (**policy study**) та унеможливлення дефініційно-логічної плутанини з політикою (у розумінні **politics**), політичною наукою [політологією] (**political science**), політичним дослідженням (**political study**), політичним аналізом (**political analysis**). З огляду на це завданням статті є характеристика та пояснення сфери науки про суспільну [державну] політику (**policy science**). Також до завдань цієї статті варто віднести з'ясування базових принципів і підходів науки про суспільну [державну] політику (термін **державна** подаємо у квадратних дужках з метою: 1) підкреслення її відмінності від політичних наук; 2) акцентування уваги на її належності до владної сфери; 3) як підтвердження легітимності попередніх публікацій з обстоюванням терміна „державна” і утвердження де-факто в українській практиці вживання словосполучення „державна політика”; 4) наголошення на можливості видозміни його; 5) доповнення до вже опублікованого матеріалу стосовно характеристики [державної] політики як наряду дії (бездії) влади. Далі вживаємо словосполучення „суспільна політика”.

Актуальність теми зумовлюється ще й необхідністю чіткішого визначення предметного поля суспільної політики та запобігання неадекватному використанню як термінології, так і змістових компонентів науки про суспільну політику (**policy science**). Йдеться про те, що нині простежується тенденція до використання окремими науковцями і практиками „модного” словосполучення „державна політика” без повноцінного усвідомлення його суті і значення. І тому інколи трапляються такі недолугі вирази, як „державна політика творення сала” чи „державна політика вироблення етики”.

Наголосимо, що в статті не розглядаються питання узагальненого розуміння поняття влади в контексті кратології (так, російський дослідник В. Халіпов доводить існування близько 60 „кратій” (див. [17]) чи політологічних концептів, наприклад, телеологічна влада). Ця сфера (кратологія) є перспективною для вітчизняних політичних дослідників (на жаль, статті з такою назвою немає як в українському енциклопедичному політологічному словнику, так і в інших вітчизняних довідкових виданнях (див. [13]).

Прикладом прагнення політологів усвідомити відмінності між політикою у розумінні **politics** і **policy** є спроби трактувати останню як

Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні?

Валерій Тертичка

„управлінський курс, стратегію діяльності, програму заходів, лінії поведінки (у цьому сенсі говорять про зовнішню політику, політику в галузі освіти, охорони здоров'я)” [14, с. 181]. Відразу відзначимо значний прогрес вітчизняних політичних наук і дещо дискусійно-суперечливе трактування поняття „внутрішня політика” англійською мовою як **public policy** (див. [14, с. 50]).

Щодо терміна **public**, то він є найбільш дискусійним, хоча його докладно охарактеризовано в „Англо-українському глосарії термінів і понять з аналізу державної політики та економіки” (див. [9, с. 11 - 14]), і для сфери аналізу політики, з точки зору укладача, усталеним є вживання (із варіантів: державна, публічна, громадська, суспільна, національна, цивільна) терміна „державна політика”, тобто за контекстом і змістовими особливостями для поняття **public policy** найбільш адекватним є „державна політика”. У процесі становлення громадянського суспільства ми все більше переконуємося (узгодивши пропозицію з провідними фахівцями у царині термінології, зокрема з О. Кілієвичем) у можливості впровадження терміна **суспільна** (замість **державна** чи в поєднанні **суспільна/державна**) – як компромісний варіант) політика й, відповідно: **суспільна політика (public policy)** й **аналіз суспільної політики (public policy analysis)** – як підкреслення важливості, що вона проводиться в суспільстві, для суспільства і в умовах розбудови громадянського суспільства. (Наполегливе відстоювання терміна **державна** в попередніх дискусіях, публікаціях тощо, напевно, було зумовлено (як один із варіантів пояснення) необхідністю утвердження й розбудови української державності, тобто вживання терміна **суспільна** (замість **державна**) як підкреслення, що політика проводиться в суспільстві і для суспільства, є цілком доречно-адекватним (хоча і потребує докладнішого обговорення на методичних семінарах фахівцями з аналізу політики і знавцями термінології). На користь терміна **суспільна** можна віднести той факт, що держава є лише одним із акторів політики (поряд з іншими: місцевим самоврядуванням, інститутом громадянського суспільства тощо), причому вона не завжди відіграє головну роль. Адже політика є **суспільною**, але не тотожною **державній**, хоча вона й передбачає використання владних повноважень, але посадовці – не монополні учасники і не обов'язково ключові гравці політики.

Значний вплив також мали праці, в яких відстоювався термін **публічна** (див. [8]), дискутування з українськими колегами (до речі, окремі провідні мовознавці пропонують вживати дефініцію „**публікова**” замість публічна як оптимальну з філологічної точки зору) та навчально-методичний семінар у рамках проекту „Втілення міжнародних стандартів знань з питань державного управління та державної політики” (**Public Policy Knowledge Network Project**), які схиляють „шальку терезів” у бік поняття суспільна політика. Щодо **публічності** політики, то це є дуже важливою і

невід'ємною її характеристикою, оскільки вона обґрунтовує принципи відкритості і прозорості вироблення політики та передбачає співпрацю широких верств громадськості, експертів, науковців, недержавних організацій у дискусіях, що передують ухваленню рішень (чи співрішень). У будь-якому випадку суспільна/державна політика має бути публічною. На думку автора, варто обережніше поводитися з термінами і поняттями та брати до уваги „Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки” [9], електронний варіант „Словника термінів, терміносполук та словосполук”, узгоджений на 14 термінологічних семінарах проекту „Лабораторії наукового перекладу євроінтеграційної термінології” [26] та публікації з термінології (див: [1, с. 17 - 22; 9; 18, с. VII - VIII]).

В окремих матеріалах (наприклад, в авторефератах дисертацій) трапляється словосполучення **state policy** у розумінні суспільна/державна політика. Недолугість такого виразу зумовлена як не розумінням змісту поняття суспільна політика, так і поверховим знанням англійської мови. Термін **state policy** означає політику відповідного штату (США) і не вживається у розумінні державна чи суспільна політика.

Завершуючи термінологічне дослідження, зазначимо, що дефініція „аналіз” у звичному розумінні тлумачать як розчленування, розкладення. „У загальному розумінні – це душевна діяльність, що розкладає цілу думку на її складові, на противагу синтезу – створенню цілого з частин” [10]. Термін „аналіз” (політики) має свою специфіку, і у необізнаних з проблематикою суспільної політики він асоціюється з процедурами аналізу, що передбачають, передусім, аналітичний розгляд того, що вже фактично відбулося, що вже виконано. Наголосимо, що „аналіз державної політики – це комплекс аналітичних процедур, спрямований насамперед на пораду щодо **майбутніх (конкретних) дій**” [9, с. 14]. Доречно нагадати поширене визначення: „Аналіз державної політики – це порада щодо державних рішень (дій), орієнтована на клієнта й базована на суспільних цінностях” [2, с. 11]. Тобто, термін „аналіз” у контексті суспільної політики відповідає нашому розумінню поняття „стратегія”, хоча важливим напрямом дослідження й аналізування є стратегічне планування, стратегічний менеджмент у виробленні суспільної політики.

Актуальність і новизна теми суспільної політики як напряму дії/бездії влади змушує науковців і практиків наголошувати на широко- і багатоконпонентності цієї сфери та складності процесу становлення **науки про суспільну політику (policy science)**.

Розвиток науки про суспільну політику (див. також [16]) зумовлений такими чинниками:

- реальними діями влади: що насправді робить чи не робить влада загалом, конкретний посадовець як презентант владної системи і чому, тобто владною дією/бездією як відповіддю на суспільні вимоги;

Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні?

Валерій Тертичка

- необхідністю ліквідації явного розриву (прогалини) між догматичною політологією з домінуванням теорії (чи поверховості, незатребуваності, наприклад, у ВНЗ технічного спрямування) та політичною практикою (наприклад, події після виборчої осені/зими 2004/05 рр.: кадрові призначення, цінова політика, своєрідне розуміння відкритості і прозорості тощо). Намагання політологів „оприкладнити” на практиці демонструє нам або технологічні (політтехнології), або презентативські (політична психологія, іміджологія) аспекти цієї дисципліни. Примирити політичну теорію (використання методів і підходів політичної науки) та реальні політики і покликана наука про суспільну політику шляхом широкого застосування економічних методів, математичного моделювання, шляхом емпіричного аналізування курсу дії/бездії влади як реальної політики тощо;

- новими підходами до дослідження суспільних тенденцій, процесів, явищ і подій. Як свідчить практика, одна частина політичних науковців переважно зосереджує увагу на мікрорівні людської поведінки і психології громадян, виборців, посадовців, політиків, інша частина – на характеристики національної ідеї, культури, глобалізаційних складниках. Домінуючими напрямками політичних досліджень є: характеристика еліти, біхевіоризм, політична кібернетика, політична культура тощо. Експериментування в цьому напрямі завершується, як правило, усвідомленням обмеженості й пошуком нового напрямку, що на практиці демонструє своєрідний „пасьянс” добре відомих речей.

Щодо безпосереднього розуміння науки про суспільну політику (**policy science**), то доцільно здійснити її короткий ретроспективний огляд.

Аналіз суспільної політики був предметом уваги численних досліджень у минулому сторіччі, хоча її докладне вивчення розпочалося тільки з його середини.

Коли детально ознайомишся з працею М. Говлета і М. Рамеша „Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики” [6], то виникають деякі сумніви щодо однозначності тверджень у попередніх публікаціях (див. [15, с. 33 - 34; 5, с. 43 - 44]) про першоджерела аналізу політики („сучасний термін **аналіз політики** вперше було вжито Ч. Ліндбломом (Charles Lindblom) у 1958 р.”). Зазначимо, що питання щодо чіткості й точності авторства має на меті академічний контекст дискусії науки про суспільну політику. Як стверджують М. Говлет і М. Рамеш, „заснована Герольдом Ласвелом (Harold Lasswell) та іншими дослідниками із США та Великобританії наука про суспільну політику, як очікувалось, мала б витіснити традиційну політологію, інтегруючи дослідження політичної теорії та практики без впадання у стерильність формальних правових досліджень” [6, с. 11]. Окрім того, започаткування 1950 року (див. [19]) дослідження (стратегічні, перспективні) політики лише підтверджує історичну обґрунтованість хронології інституціоналізації суспільної

політики.

Аналіз політики, який А. Віддавскі назвав **повідомленням правди владі** [25], привернув увагу до суспільних наук як реального засобу поліпшення людського суспільства. Фактично тільки після Другої світової війни починається поступовий розвиток **науки про суспільну політику (policy science)**. Причиною цього було те, що, на додаток до традиційної політології (**political science**), окрім дослідницького інтересу була і є потреба в глибокому аналізі й усвідомленні безпосередньої **дії/бездії влади**.

Російські дослідники (зокрема, Л. Сморгунів), на відміну від українських колег (про доробок російських учених у сфері аналізу політики див. [15, с. 25 – 28, 38]), обмежено розглядають політику в розумінні „**policy**” і зосереджують увагу на порівняльній політології, що обґрунтовується рухом її від політичної соціології до порівняльної публічної (про дефініцію „публічна” йшлося вище) політики як логічне завершення тематики порівняльних досліджень в політології. Цей процес російські дослідники пов'язують з такими іменами, як Ж.-Е. Лейн і С. Еррсон. Ґрунтуючись на схемі Д. Істона, можна виокремити три основні тематичні блоки порівняльної політології: дослідження умов, що визначають конфігурацію політичних систем — **порівняльну політичну соціологію**; вивчення політичних систем — **аналіз політичних інституцій**; вивчення впливу політики на суспільство — **порівняльна публічна політика**. Третій компонент є важливим для нашої сфери досліджень, особливо зважаючи на працю [11] і з точки зору розвитку такого компонента суспільної політики в Україні як навчальної дисципліни актуальним є впровадження навчального модуля з орієнтовною назвою „Порівняльний аналіз вироблення суспільної політики в США/Канаді, ЄС і Україні”.

Слід зазначити, що останнім часом з'явилося кілька публікацій російських дослідників, зокрема — А. Дегтярьова, де відстоюється назва „публічно-державна політика” і виокремлюється предметне поле та напрями її розвитку (див. [7]). Заслужують на увагу і семінари та інші публічні заходи (див. [12]) з обговорення актуальних питань суспільної політики (з точки зору російських колег — „публічної політики”). Окрім того, 2004 року опубліковано навчальний посібник за редакцією Л. Сморгунова і В. Комаровського, який обговорювався, і для нас важливим є зауваження С. Туронка про „змістовий бік державної політики” та дискусійне твердження, що Г. Ласвел називав **policy science** — „політико-управлінською наукою” (див. [11]).

В Україні відбувається еволюційний процес формування нової галузі прикладних досліджень — **науки про суспільну політику (policy science)** як мультидисциплінарної сфери знань, що широко використовує інструментарій багатьох суспільних наук — політичних, економічних, юридичних, науки про державне управління тощо.

Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні?

Валерій Тертичка

Передовсім, наголосимо, що **науку про суспільну політику** необхідно відрізняти від політичних наук (**political science**), зокрема [політології], яка досліджує сферу „**politics**”. Політологія вивчає також механізми поділу влади в суспільстві, зосереджує увагу на формальних і неформальних процесах, що виникають у політичних інститутах суспільства.

Визначення політології як комплексної науки, що поєднує вивчення змісту, інституційно-організаційних форм політичної діяльності та способів взаємодії учасників політичного процесу, свідчить про вживання терміна „політологія” переважно в країнах колишнього СРСР. У французьких та італійських навчальних посібниках цей термін вживається в контексті порівняльного дослідження політичних режимів, інституцій та сил громадянського суспільства. Цікаво, що у багатьох університетах США вивчається така дисципліна, як „порівняльне урядування” (див. [23]).

Щодо політичного аналізу і політичної аналітики, то прихильники цього напрямку зосереджують увагу на охопленні політичної системи в усьому її розмаїтті і навіть виносять дослідження за межі суто політичної системи у сферу тих суспільних відносин, які, перебуваючи поза відносинами політичної влади, можуть відчутно на неї впливати. Отже, їхня увага спрямована вшир, у нескінченний простір суспільних відносин, але цей аналіз зосереджений винятково на **politics**. І тому **політичний аналіз** є складником **аналізу суспільної політики** (так само, як і соціальний чи економічний аналіз) як окремих аспектів майбутнього курсу дій.

Наука про суспільну політику (policy science) активно використовує інструментарій економічної науки – при аналізуванні суспільних проблем, визначенні економічних аргументів для державного втручання в соціально-політичні процеси, розробки методології аналізу поведінки учасників соціально-економічних процесів, виборі інструментів державної політики, аналізі її ефективності й результативності, оцінюванні наслідків державного втручання.

Юридичні науки дають змогу визначити межі для державного втручання й формальні „правила гри” у суспільстві при виробленні й впровадженні суспільної політики – з урахуванням наявних правових норм.

Наука про державне управління вивчає теорію процесів управління (адміністрування) в суспільстві й те, як ці процеси реалізуються на практиці органами влади; предметом уваги державного управління (адміністрування) є структура органів влади, їх функції, те, як здійснюється менеджмент організаційних ресурсів (матеріальних, людських, фінансових тощо). Державне управління є владним інструментом упровадження суспільної політики, і питання оцінювання за базовими критеріями, особливо ефективності і результативності,

становлять великий інтерес як для теоретиків, так і для практиків.

Загалом наука про **суспільну політику (policy science)** керується такими базовими принципами (див. також [18, с. 8 - 11]):

- **мультидисциплінарністю:** ґрунтування на здобутках, дослідженнях і методології суспільних наук з виробленням власних наукових підходів;
- **зорієнтованістю на вирішення проблем:** центром уваги суспільної політики є розв'язання реальних (конкретних) суспільних проблем;
- **нормативністю:** ця наука орієнтована на розв'язання реальних проблем (питань), що існують у суспільстві, і має переважно нормативний характер. Останнім часом спостерігається тенденція до послаблення її нормативності, але вибір напрямку політики здійснюється в межах наукової концепції про політику і базується на суспільних цінностях і нормах.

Під мультидисциплінарністю варто розуміти те, що **наука про суспільну політику** має відмежовуватися від вузького дослідження політичних інститутів і структур та акумулювати досягнення таких наук, як економіка, соціологія, право, політологія, державне управління. Загальна спрямованість **науки про суспільну політику** на аналізуванні дії (бездії) влади, закладена ще Г. Ласвелом, залишається і донині. Слід зазначити, що час вносить певні корективи до визначальних підходів цієї науки (наприклад, процес вироблення рішень у ЄС (див. [4]). Це обумовлюється тим, що акцент на мультидисциплінарності зберігається, але зараз існує низка літературних джерел, у яких основну увагу зосереджено на науці про **суспільну політику** взагалі [24]. У наш час ця наука значною мірою є вже усталеною „дисципліною” з унікальним набором концепцій, сфер інтересів, з власним лексиконом і термінологією. Хоча багато з цих концепцій запозичено з інших дисциплін, їх використання у контексті досліджень суспільної політики надало їм особливого звучання.

Окрім того, концепція мультидисциплінарності дещо видозмінилася в тому сенсі, що дослідники зазвичай стурбовані не тим, що їм доводиться запозичати з інших дисциплін, а переважно тим, що вони мають бути експертами щонайменше у двох сферах: у питаннях науки про суспільну політику і в історії та складових реально досліджуваної галузі політики.

Щодо другого принципу, то під вирішенням суспільних проблем мається на увазі, що наука про суспільну політику мала б чітко дотримуватися канонів релевантності, орієнтуючись на вирішення реальних проблем, а не вдаватися до винятково академічних та часто безрезультатних дебатів, як, наприклад, тлумачення класичних політичних текстів або окремих поглядів того чи іншого історичного діяча.

Історичний рубіж тисячоліть і створення ЄС продемонстрували нам, що зацікавлення багатьох дослідників політики винятково у конкретному вирішенні проблем має деякі неузгодженості. Від самого початку була надія, що дослідження процесу творення суспільної політики та впливу її

Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні?

Валерій Тертичка

наслідків приведе до висновків та рекомендацій, безпосередньо придатних для вирішення суспільних проблем. Намір, зрозуміло, добрий, проте, як свідчить практика, ця максима зіткнулася зі складностями самого процесу політики, в якому влада часто виявляється „глухою” до порад аналітиків-експертів. Ми стали свідками того, що реальне домінування аналізу часто підпорядковується політичній необхідності чи доцільності. І це закономірно, оскільки на вирішення суспільних проблем спрямований саме аналіз суспільної політики. Тобто, це сфера **аналізу**, а не **дослідження** політики. Для прикладу згадаємо лише низку нормативно-правових актів, які розроблено відповідно до процедур аналізу суспільної політики (див. [1, с. 137 - 200]).

Чітка нормативність передбачає, що **наука про суспільну політику** має не приховуватися під маскою „наукової об’єктивності”, а визнавати неможливість розмежування цілей та засобів або цінностей та методів у дослідженні дій влади. Отже, намагання залишити **науку про суспільну політику** винятково нормативною також поступово, але незначно, змінюється з плином часу, якщо порівнювати з іншими основоположними принципами. Дослідники політики (переважно) відмовилися виключати складники дослідження зі свого аналізу і наполягали на оцінюванні як цілей, так і засобів політики, а також безпосередньо процесу творення політики. Однак намагання аналітиків рекомендувати певні цілі та норми стали менш активними з дедалі більшим розумінням складності багатьох суспільних проблем. Тому зараз можна спостерігати такі визначальні тенденції сучасної **науки про суспільну політику**: дослідники або оцінюють політику за критеріями ефективності та результативності, або використовують документи про дії влади для встановлення того, чи справді вона намагалась досягти проголошених цілей.

Слід зазначити, що дехто з дослідників активно критикує **науку про суспільну політику**, і ця критика зумовлена як намаганням подати поняття науки про суспільну політику як „науку” порівняно з її розвитком в ері нереалізованих сподівань і очікувань від суспільних проєктів та планів, так і явним чи прихованим демонструванням психологічних особливостей самих науковців. Хоча цей критицизм є виправданим з огляду як на стимулювання дослідження й аналізу політики, так і надуманої претензійності окремих досліджень, проте він є лише попередженням проти передчасних та неповноцінних рекомендацій або надмірної концептуальної софістики, але аж ніяк не відмовою від необхідності проведення систематичного дослідження й аналізування дії (бездії) влади.

Суспільна політика – це напрям дії (або бездії – нагадаємо, що це пролонгація, продовження діючої політики), що обирається владою для вирішення певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем, ґрунтується на суспільних цінностях і впливає на життя суспільства, і в

проблеми методології

проблеми методології

такому розумінні політика як курс дії (бездії) є предметом дослідження й аналізу політики.

Наука про суспільну політику (**policy science**) як мультидисциплінарна сфера знань і галузь прикладних досліджень де-факто поділяється на дві компоненти:

1) **дослідження** (стратегічні, перспективні) **політики (policy study)**, що ґрунтується на емпіричному вивченні конкретних суспільних проблем для розуміння й інформування щодо процесу розроблення й впровадження політики. Це сфера інтересів науковців, груп дослідження політики у перспективних напрямках. Заключним аналітичним документом є **пропозиція щодо дослідження політики**;

2) **аналіз політики (policy analysis)** як мотивована сфера, що намагається безпосередньо впливати на реальні результати й наслідки політики шляхом її вироблення. Безпосередніми виконавцями аналізу політики є аналітики політики та підготовлена відповідно до вимог щодо структури й змісту **аналітична записка**. (Докладніше про відмінності між аналітичними документами в галузі дослідження та аналізу політики див. [18; 1, с. 23 - 34; 134 - 136]).

Схематично дисциплінарні рамки науки про суспільну політику (**policy science**) можна зобразити так (див. *схему*).

Схема

Дисциплінарні рамки про суспільну політику

Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні?

Валерій Тертичка

Підсумовуючи коротку характеристику науки про суспільну політику, подамо узгоджено-оптимальне визначення: **суспільна політика** – це курс дій (або утримання від дій – бездія), обраний органами влади для розв’язання певної суспільної проблеми або сукупності взаємно пов’язаних проблем, що ґрунтується на суспільних цінностях і впливає на життя суспільства. Для зіставлення наведемо класичне визначення Т. Дая: що влада робить чи не робить, чому вона це робить і що це змінює (див. [21]), тобто йдеться про дієвість (пасивність) влади, причини цього й наслідки.

Аналіз політики розглядається як комплекс аналітичних процедур, що стосуються вироблення рекомендацій (порад) органам влади щодо найкращого з-поміж можливих курсу дій – суспільна політика загалом або окремі її складники, і цей процес містить також питання оцінювання, моніторингу результатів і наслідків виконання рішень задля поліпшення показників суспільного розвитку. Рекомендації щодо „найкращого” вибору мають базуватися на суспільних цінностях, на суспільному й соціальному виборі, здійсненому в демократичному суспільстві. Перефразовуючи канадського дослідника Л. Пала, зазначимо, що аналіз політики можна визначити як висококваліфіковане застосування інтелекту до вирішення суспільних проблем.

До ключових понять в аналізі політики належать **стейкхолдери**, які у певному сенсі є „пайовиками” – учасниками процесу політики, і тому їх слід обов’язково брати до уваги в аналізі політики, і **замовник аналізу** – орган влади, що є **компетентним, зацікавленим** і має відповідні **ресурси** для вирішення суспільної проблеми. Рекомендації про способи вирішення проблеми необхідно готувати з урахуванням повноважень замовника, його можливостей застосувати рекомендовані інструменти політики.

Суспільна політика як дія (бездія) влади – чи є це об’єктом і сферою наукового пошуку? Думка, що влада має фахово надавати якісні послуги і питання лише у чіткості вироблення, і, особливо, дотриманні процедурних правил, є загальновідомою. Саме на підвищення й унормування цієї фаховості й спрямована наука про суспільну політику. Адже суспільству потрібен і кваліфікований аналіз, і чітке усвідомлення того, що реально робить влада.

На завершення зазначимо, що еволюційним шляхом відбувається формування спільноти аналітиків і дослідників політики, і нині доцільно було б запровадити рубрику чи започаткувати видання журналу під орієнтовною назвою „Дослідження політики і стратегічний менеджмент в Україні”, що адекватно відповідало б викликам трансформаційних процесів загалом і становленню громадянського суспільства в Україні зокрема.

Автор не впевнений, що його скромний доробок швидко вплине на процес утвердження дослідження й аналізу політики як галузі

прикладних досліджень, сфери професійної діяльності і навчальної дисципліни і, зважаючи на відповідальність перед майбутніми поколіннями українських громадян, сподівається на посилене „капіталовкладення” в майбутнє.

Література:

1. Аналіз державної політики в Україні: навчальна дисципліна, сфера професійної діяльності, галузь прикладних досліджень. Зб. документів і матеріалів / Укл. О. І. Кілієвич, В. В. Тертичка. – К.: „К.І.С.”, 2004. – С. 17 - 22.
2. **Веймер Д. Л., Вайнінг Е. Р.** Аналіз політики: концепції, практика / Пер. з англ. І. Дзюби, А. Олійника; Наук. ред. О. Кілієвич. – К.: Основи, 1998. – 654 с.
3. Вироблення державної політики: рекомендації для України в контексті євроінтеграційного досвіду країн Балтії та Польщі. Зб. аналітичних звітів і записок учасників Програми урядового стажування / Укл. О. І. Кілієвич, В. В. Тертичка. – К.: „К.І.С.”, 2006. – 388 с.
4. **Волес В., Волес Г.** Творення політики в Європейському Союзі / Пер. з англ. Р. Ткачук. – К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2004. – 871 с.
5. Вступ до аналізу державної політики: Навч. посіб. / В. Романов, О. Рудік, Т. Брус. – К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2001. – 238 с.
6. **Говлет М., Рамеш М.** Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики / Пер. з англ. О. Рябова. – Львів: Кальварія. – 264 с.
7. **Дегтярев А. А.** Процесс принятия и осуществления решений в публично-государственной политике: динамический цикл и его основные фазы // ПОЛИС. – 2004. – № 4. – С. 158 - 168; **Дегтярев А. А.** Политический анализ как прикладная дисциплина: предметное поле и направления развития // ПОЛИС. – 2004. – № 1. – С. 154 - 168.
8. **Дем’янчук О. П.** „Державна політика” та „публічна політика”: варіант перехідного періоду // Наукові записки. Т. 18: Політичні науки / Національний університет „Києво-Могилянська академія”. – К., 2000. – С. 31 - 36; **Колбеч Г. К.** Політика: основні концепції в суспільних науках / Пер. з англ. О. Дем’янчука. – К.: Вид. Дім „КМ Академія”, 2004. – 127 с; Система розробки і здійснення публічних політик в Україні / Під заг. ред. О. П. Дем’янчука. – К.: Факт, 2004. – 224 с.; Засади публічної політики для громадських організацій. Практичні поради щодо організації робіт / В. М. Гнат та ін. За заг. ред. В. Нанівської. – К.: Оптима, 2004.
9. **Кілієвич О.** Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки. – К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2003. – 510 с.; **Кілієвич О.** Усталення термінології в галузі аналізу державної політики // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць / ДРІДУ УАДУ, 2002. – Вип. 1 (7). – С. 52 - 61.

Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні?

Валерій Тертичка

10. Новый энциклопедический словарь / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – СПб, Б. г. – Т. 2. – С. 477 – 478.
11. Политико-государственное управление: в поисках дисциплинарности // ПОЛИС. – 2005. – № 1. – С. 177 – 185.
12. Политический анализ: современное состояние и направления развития // ПОЛИС. – 2004. – № 3. – С. 182 – 185; Хроника политической науки // ПОЛИС. – 2005. – № 1. – С. 187.
13. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В. П. Горбатенко; За заг. ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.; Державне управління: Словн.-довід. / Уклад.: В. Д. Бакуменко (кер. творчого кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варвар, В. М. Князев, С. О. Кравченко, Л. Г. Штика; За заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
14. **Рябов С. Г.** Політологія: Словник понять і термінів. – 2-ге вид., переробл і допов. – К.: Видавничий дім „КМ Академія”, 2001. – 256 с.
15. **Тертичка В.** Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. – К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2002. – 750 с.
16. **Тертичка В.** Політична наука й аналіз політики: парадигма взаємовідносин // Вісн. Укр. Академії держ. управління при Президентові України. – 2002. – № 2. – С. 273 – 282.; Його ж. Аналіз державної політики і політологія // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6 (9). – С. 3 – 22.
- Тертичка В.** Державна політика як дієздатна влада: чому це важливо для України // Актуальні проблеми внутрішньої політики. – 2005. – № 1. – С. 30 – 37.
17. **Халипов В. Ф.** Власть: Кратологический словарь. – М.: Республика, 1997. – 431 с.; **Халипов В. Ф.** Кратология как система наук о власти. – М.: Республика, 1999. – 303 с.; **Халипов В. Ф., Халипова Е. В.** Власть. Политика. Государственная служба: Словарь. – М.: Луч, 1996. – 271 с.; **Тощенко Ж. Т.** Социология власти: генезис идей // СОЦИС. – 2004. – № 7. – С. 12 – 23.; **Ледяев В. Г.** Власть: концептуальный анализ. – М., 2001.
18. **Янг Е., Куїнін Л.** Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики: Практичний посібник для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / Пер. з англ. С. Соколик. Наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К.: „К.І.С.”, 2003. – 130 с.
19. *Advances in Policy Studies Since 1950 // Policy Studies Review Annual, Volume 10 / Ed. by W. Dunn and R. Kelly. – New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1992. – 552 p.*
20. *Comparative Public Policy: The Politics of Social Choice in America, Europe, and Japan / A. J. Heidenheimer, H. Hecllo, C. T. Adams. – 3rd ed. – New York: St. Martin’s Press, 1990. – 416 p.*
21. **Dye T. R.** Policy Analysis: What Government Do, Why they do it, and what difference it makes. – The University of Alabama Press, 1983. – 122 p.
22. *Encyclopedia of Policy Studies / Ed. by S. Nagel. – N.Y.: M.Dekker,*

1983. – 914 p.

23. **Jackson R. J., Jackson D. J.** Comparative Government: An Introduction to Political Science. - 2nd-ed. - Ontario: Scarborough, Prentice Hall; Allyn and Bacon Canada, 1997. - 519 p.

24. The Policy Sciences / Ed. by D. Lerner and D. Lasswell. – Stanford, California: Stanford University Press, 1951. – 344 p.; **Lasswell H. D.** The Policy Sciences // The Encyclopedia of the Social Sciences. – New York, 1968. – Vol. 12.; **Dror Y.** Design for policy sciences. – New York: American Elsevier Pub. Co., 1971. – 156 p.

25. **Wildavsky A.** Speaking Truth to Power: The Art and Craft of Policy Analysis. – New Brunswick: Transaction Publishers, 1987. - 431 p.

26. www.pereklad.kiev.ua